

Skattemyndigheternas syn på ”förbjudna lån”

Av civilekonomen Stig Olsson

I en artikel i Skattenytt nr 5/1974 har universitetslektorn Göran Grosskopf tagit upp en fråga av stor principiell och praktisk betydelse, nämligen frågan om den skattemässiga behandlingen av lån som lämnats av aktiebolag i strid mot de nya låneförbudsreglerna.

Grosskopf kommer för sin del fram till att lagenliga och lagstridiga lån bör behandlas på samma sätt vid beskattningen, dvs såsom lån.

Innan diskussionen här går vidare, vill jag inskjuta att jag själv är av samma uppfattning som Grosskopf.

Det kan synas märkligt att man i detta sammanhang över huvud taget kommit att aktualisera tanken på inkomstbeskattning hos låntagaren. Att återbetalningsskyldigheten skulle bortfalla för den som lyckats tillskansa sig ett förbjudet lån lär inte ha föresvävat någon. Tvärtom torde alla vara ense om att omedelbar återbetalningsskyldighet i dylika fall föreligger.

Diskussionen om inkomstbeskattning av lån har sin upprinnelse i de uttalanden som gjorts av föredragande statsrådet i prop 1973: 93 (se Grosskopfs artikel). De åsyftade uttalandena torde på många håll ha uppfattats som ett försök att ta genvägar i lagstiftningsarbetet.

Vad har utfallet då blivit?

Befattningshavare som verkar på ansvariga poster inom taxeringsväsendet tycks överlag ha känt tvekan inför ifrågavarande uttalanden i propositionen. De erfarenheter jag har från min yrkesverksamhet tyder i vart fall på, att man hos beskattningsmyndigheterna på länsplanet i regel avsett att följa skattelag och skattepraxis och inte häremot stridande uttalanden i andra lagstiftningsärenden.

Bland personer som sysslar med skattefrågor utanför den fiskala sektorn har jag över huvud taget inte träffat någon, som i här aktuellt spörsmål haft annan uppfattning än den som redovisats av Grosskopf i ovannämnda artikel.

Jag tror det är riktig sammanfattning att säga att Grosskopfs artikel uttrycker uppfattningen hos alla dem som är yrkesverksamma på skatteområdet utanför taxeringsväsendet och hos de flesta som är verksamma inom sistnämnda organisation.

Den rättsosäkerhet som trots allt uppkommit på grund av uttalandena i prop 1973: 93 måste enligt min mening anses olycklig. Vid något tillfälle har jag från myndighetshåll mötts av den invändningen, att det väl ändå inte är så

allvarligt om osäkerhet råder beträffande den skattemässiga bedömningen av transaktioner som enligt lag är förbjudna.

Så enkelt kan man emellertid inte vifta bort denna fråga. I min yrkesverksamhet har jag ställts inför flera konkreta fall, där osäkerheten om beskattningen av förbjudna lån upplevts såsom besvärande. Inte så att man med annan valmöjlighet övervägt att bryta mot låneförbudet, men inom ramen för det oavsiktliga kan oväntade problem förvisso ge sig tillkänna. Låt mig ta några exempel:

1) Lån lämnas till en person A. Vid utlåningstillfället vet varken A själv eller bolaget att A tillhör den förbjudna kretsen. Senare framkommer att A har en svåger som är styrelsesuppleant i bolaget. Kan lånet föranleda inkomstbeskattning? I så fall för vem? I vilken förvärvskälla?

2) Ett aktiebolag håller sin verkställande direktör med bil. Bilen används uteslutande för privat bruk. Styrelsen påfordrar att verkställande direktören skall köpa ut bilen för ett pris motsvarande allmänna saluvärdet. Köpeskillingen kan vederbörande inte betala kontant. Han får tillåtelse att amortera densamma på fem år. Skall verkställande direktören inkomstbeskattas för lånet?

3) Två personer äger tillsammans ett aktiebolag som driver tillverkningsindustri. De är dessutom, tillsammans med några andra personer, delägare i ett handelsbolag, vars funktion är att utgöra försäljningsbolag åt aktiebolaget. I regel har handelsbolaget en utestående varuskuld till aktiebolaget på ca 1 mkr. Om skulden ökas till 2 mkr genom utökning av kredittiden, blir det då frågan om sådana onormala kreditvillkor som kan jämföras med otillåten långivning? Blir det i så fall aktuellt med inkomstbeskattning? För vem? För vilket belopp?

4) En person äger ett antal hyresfastigheter. Vederbörande innehar dessutom samtliga aktier i ett aktiebolag som äger hyresfastigheter. Hyresuppbörd och utgiftsredovisning sköts av aktieägaren (genom banks medverkan) för såväl de egna som bolagets fastigheter. Tidvis och bl a vid bolagets bokslut föreligger ett saldo bolaget till godo. Dessemellan är saldot stundom det omvända. Kan aktieägaren bli inkomstbeskattad för bolagets "utlåning" till honom?

Utöver ovannämnda exempel har jag konfronterats med ett flertal fall då bolagsledningen på grund av bristfälliga insikter om de nya förbudsbestämmelserna överträtt desamma. Oftast, men inte alltid, har den otillåtna skulden omgående reglerats efter påpekande (i regel från bolagets revisor). Ibland har regleringen av likviditetsskäl måst utsträckas i tiden genom amortering eller skjutas på framtiden. Ständigt har då frågan rests om ev beskattningskonsekvenser. Det bör observeras att omständigheterna sällan varit sådana att straffpåföljd behövt befaras, när de subjektiva rekvisiten härför saknats.

Man må väl säga att det är olyckligt att skattskyldiga på grund av bristande och/eller felaktig information skall behöva känna sig oroade för beskattningskonsekvenser, som enligt gällande skattelagstiftning och praxis på området inte kan ifrågakomma men som i ett lagstiftningsärende, vilket inte gäller beskattning, påståtts skola inträda.

I avsikt att vinna klarhet i de frågor som oroat många ingav jag till riksskatteverket en skrivelse daterad 9 december 1974, i vilken jag framhöll angelägenheten av vägledande uttalanden från verket. Jag ämnar inte här återge min skrivelse in extenso, enär den var ganska omfattande. Vissa avsnitt vill jag dock beröra.

När skrivelsen ifråga gick in till riksskatteverket, hade förslaget till ny aktiebolagslag remitterats till lagrådet. I remissen som numera kan läsas i proposition med förslag till ny aktiebolagslag – prop 1975:103 – sägs bl a följande (sid 496 i nämnda proposition).

”Som framgår av mina uttalanden i 1973 års lagstiftningsärende kan däremot ett olagligt lån utgöra skattepliktig intäkt för låntagaren.”

Som kommentar till ovanstående uttalande framhöll jag följande i mitt brev till riksskatteverket.

Den citerade formuleringen står i bjärt kontrast till de kategoriska uttalandena av samme departementschef i prop 1973:93. Det är därför svårt att förstå den inledande bisatsen i citatet. Att ett olagligt lån *kan* utgöra skattepliktig intäkt för låntagaren är en uppfattning som nog kan delas av alla, om man avser sådana situationer då återbetalning inte kan bli aktuell på grund av låntagarens insolvens eller annan jämförlig omständighet. Om föredragande departementschefen fortfarande anser att ett olagligt lån kan utgöra skattepliktig intäkt trots att både återbetalningsskyldighet och sannolikhet för faktisk återbetalning föreligger, måste man konstatera att osäkerheten bland de skattskyldiga och hos beskattningsmyndigheterna föga skingrats genom det ovan citerade uttalandet.

I övrigt skall jag från min skrivelse till riksskatteverket bara återge själva slutorden.

I det läge som uppkommit, med en utbredd osäkerhet om beskattningskonsekvenserna för gäldenärer avseende förbjudna lån, är det angeläget att riksskatteverket utfärda rekommendationer som är ägnade att underlätta ett enhetligt agerande i frågan från beskattningsnämnderna och de lokala beskattningsmyndigheterna.

Innan jag återger riksskatteverkets svar – ty ett sådant har jag erhållit – vill jag erinra om de senaste turerna i frågan sådana de kommit till uttryck i lagstiftningsarbetet.

Lagrådet tog upp föredragande statsrådets uttalanden i anslutning till lagstiftningsarbetet med ny aktiebolagslag. Eftersom lagrådets uttalande i det berörda avsnittet återgetts i sin helhet i riksskatteverkets brevsvaret till mig (se

nedan), skall jag här endast notera att lagrådet fann föredragande statsrådets uttalanden i beskattningsfrågan med deras "generella innebörd" sakna stöd i gällande skattelagstiftning och praxis på området.

Statsrådets kommentar till lagrådets yttrande i den aktuella frågan ter sig anmärkningsvärd. Han säger på sid 794 i prop 1975: 703 att "lagrådets yttrande i detta sammanhang kan bidra till osäkerhet om hur lagstridiga låneutbetalningar skall behandlas i taxerings-sammanhang".

Uppenbart är att man kan hysa olika meningar om vem som bidragit till osäkerhet vad gäller den skattemässiga behandlingen av förbjudna lån.

Det nyss återgivna statsrådsuttalandet kan jämföras med följande avsnitt i samma proposition.

"Jag har erfarit att frågan har tagits upp till behandling inom företagsskatteberedningen. När dess arbete med frågan avslutats, kommer chefen för finansdepartementet, som jag samrått med i denna sak, att lägga fram förslag till erforderliga ändringar i skattelagstiftningen."

Att märka är att man nu anser ändringar i skattelagstiftningen *erforderliga* för att få till stånd de beskattningseffekter, som förts på tal i proposition 1973: 93.

Företagsskatteberedningen har, då detta skrivs, helt nyligen framlagt ett betänkande som bl a innehåller förslag till de aviserade lagändringarna rörande beskattningen av otillåtna lån från aktiebolag. Det ankommer inte på mig att föregripa remissförfarandet. Genom de exempel jag tidigare återgett har jag antytt de lagtekniska problem som föreligger med hänsyn till svårigheten att fastställa storleken av det förbjudna lånet (t ex vid onormala varukrediter), att välja rätt skattesubjekt (vid bl a utlåning till närstående) eller att hänföra "inkomsten" till lämplig förvärvskälla (t ex lån till icke aktieägande styrelsesuppleant som inte är anställd i bolaget och inte deltagit i något styrelsesammanträde under "beskattningsåret").

Till huvudsyftet med denna artikel kommer jag nu, nämligen återgivandet av riksskatteverkets brevsvar till mig. Det är dagtecknat 1975-06-18 och lyder så här:

Med anledning av Er skrivelse 1974-12-09 till RSV får jag meddela följande.

I lagrådets yttrande över förslaget till ny aktiebolagslag anföres bl a.

"I remissprotokollet under förevarande paragraf anför föredragande statsrådet, under hänvisning till sina uttalanden i 1973 års lagstiftningsärende (prop 1973: 93), att ett olagligt lån kan utgöra skattepliktig intäkt för låntagaren. Hänvisningen torde åsyfta ett på s 95 i nämnda proposition återgivet uttalande att en lagstridig låneutbetalning i skattesammanhang är att betrakta som förtäckt lön eller förtäckt utdelning och alltså skall bli föremål för beskattning.

Härtill vill lagrådet anmärka att ett uttalande med denna generella räckvidd inte kan anses ha stöd i gällande skattelagstiftning eller praxis på området. Väl kan det ibland tänkas att en såsom lån betecknad utbetalning från ett aktiebolag med hänsyn

till de särskilda omständigheterna är att betrakta som lön eller vinstutdelning. I sådant fall torde utbetalningen i skattehänseende naturligen komma att bedömas efter sitt reella innehåll. Föreligger emellertid inte en sådan situation utan utbetalningen även i sakligt hänseende är att bedöma som ett lån, kan det förhållandet att lånetransaktionen strider mot utlåningsförbudet i förevarande paragraf rimligen inte medföra att utbetalningen i beskattningssammanhang skulle bli att betrakta som lön eller vinstutdelning.

I anslutning härtill må framhållas att utlåningsförbudet i förevarande paragraf, såsom föredraganden anført, i och för sig inte kan anses medföra att en lånetransaktion, som står i strid med förbudet, skulle bli ogiltig.”

RSV delar lagrådets ståndpunkt beträffande de förbjudna lånens behandling i skattehänseende och har vid överläggningar med landets taxeringsdirektörer och revisionsdirektörer ingående diskuterat frågan. Några ytterligare rekommendationer torde inte vara erforderliga.

Anledningen till att jag velat publicera denna artikel – i första hand då riksskatteverkets brev till mig – är att man från verkets sida tydligen ansett det tillräckligt med information till de tillämpande beskattningsmyndigheterna ute i länen. Detta anser jag för min del inte tillfyllest. Det är lika viktigt att de skattskyldiga informeras om den centrala beskattningsmyndighetens uppfattning i frågan. Med verkan fr o m 1977 års taxering kan vi tydligen komma att få nya skatteregler om förbjudna lån, men informationsbehov föreligger fortfarande i fråga om taxeringar t o m 1976.

Jag vill avslutningsvis framhålla att riksskatteverkets information vid överläggningar med landets taxeringsdirektörer och revisionsdirektörer inte genomgående synes ha nått fram till beskattningsnämnderna. Därom vittnar ett antal ifrågasatta beskattningsåtgärder på taxeringsnämnds nivå under 1975 års taxeringsarbete, om vilka jag fått kännedom.

Anm: I det numera av företagsskatteberedningen avlämnade betänkandet ”Fåmansbolag”, SOU 1975:54 föreslås att förbjudna lån skall beskattas hos låntagaren som inkomst. Om den skattskyldige inom fem år betalar igen lånet skall taxeringen kunna sättas ned. Se SN 1975 s 443–444.

Red.